4601

Hoge commissaris te Djakarta (Van Bylandt) aan minister van Buitenlandse Zaken (Beyen) en minister zonder portefeuille (Luns), 24 feb. 1956

Nu sedert mijn 1273 enige dagen zijn verstreken waarin zich opnieuw belangrijke gebeurtenissen in de Indonesische politieke ontwikkeling voordeden en het vooruitzicht bestaat dat (wellicht) op maandag 27 dezer behandeling zal plaats hebben van het wetsontwerp tot legalisatie van de opzegging van Uniestatuut c.a. alsmede in verband met de reeds vastgestelde behandeling op 28 dezer van de ingediende moties van wantrouwen en de resolutie der PKI inzake unilaterale opzegging RTC-overeenkomsten, lijkt het mij noodzakelijk te trachten een momentopname van de politieke situatie te maken en na te gaan of en in het bevestigend geval in hoeverre er aanleiding is het in mijn 1273 vervatte advies de ontwikkeling van zaken even af te wachten, te continueren dan wel te herzien. In het waarneembare beeld van de politieke situatie is sedert mijn laatste berichtgeving als belangrijk element opgetreden de steun welke president Sukarno heeft gegeven aan het door het kabinet Harahap ingediende wetsontwerp, door dit ontwerp aan het parlement aan te bieden met aanbeveling daaraan prioriteit te verlenen. Het schijnt wel alsof de Masjumi deze presidentiële steun tracht uit te buiten en te doen blijken dat thans de president en de Masjumi geen verschil van mening meer hebben. Hedenochtend gingen in ieder geval de drie topfiguren van de Masjumi naar Bogor voor een bespreking met de president van de politieke situatie. Zij zouden - het zij slechts ter illustratie vermeld - gezamenlijk de vrijdagsdienst in acht nemen. In mijn 1283 gaf ik reeds aan dat in verband met deze ontwikkeling het verzet van PNI, NU en PSII tegen het beleid inzake unilaterale maatregelen meer theoretisch dan praktisch zal zijn. Hetzelfde geldt voor de PKI en Partai Murbah. Het is echter een nog niet te beantwoorden vraag of die opzegging zal worden gelegaliseerd in de vorm zoals deze door de regering aan het parlement is voorgelegd, al geeft het feit dat de president daaraan zijn zegen heeft gegeven aan het kabinet een sterke steun. Op dit ogenblik is het echter nog niet zeker dat het wetsontwerp reeds op maandag a.s. dus vóór behandeling der moties van wantrouwen en van de PKI-resolutie aan de orde zal komen. De commissie van overleg zal hierover maandag a.s. hebben te beslissen.

Het niet onmiddellijk behandelen van het wetsontwerp zou betekenen dat men voorrang zou geven aan de PKI-resolutie, hoewel de politieke situatie nauwelijks enig houvast biedt voor het trekken van conclusies lijkt het mij niettemin op dit moment onwaarschijnlijk dat men de PKI, ten aanzien van welke partij zowel PNI als NU de laatste tijd duidelijk hebben laten blijken dat zij geen heil zien in de voortzetting der tijdens het Ali-Arifin-bewind gevormde banden, dit succes zou gunnen.

Vooralsnog lijken de kansen op behandeling en aanvaarding van het principiële gedeelte, dat wil zeggen de artikelen 1, 2 en 3 van het wetsontwerp, niet gunstig. Artikel 4 waarin het nemen van uitvoeringsmaatregelen wordt gedelegeerd aan ministers zou wel op verzet kunnen stuiten van de zijde van de PNI c.s., welke partijen zich op het standpunt stellen dat het nemen van verdere maatregelen dient te worden overgelaten aan het nieuw te vormen kabinet. Zoals ik in mijn 1247 vermeldde is de stemmenverhouding in het voorlopige parlement nog steeds zo dat het kabinet een besluit zou kunnen forceren. In de komende dagen zal de worsteling zich mogelijk concentreren op de poging van kabinetszijde om het ontwerp van wet ongewijzigd aanvaard te krijgen zonder de samenwerking van Masjumi, PNI en NU in de naaste toekomst onmogelijk te maken. Wat ook de uitslag van deze politieke strijd moge zijn moet ermede worden gerekend dat de unilaterale opzegging van het uniestatuut c.a. de steun zal krijgen van een parlementaire meerderheid en daarmede gelegaliseerd zal zijn.

Kenmerk: Bylandt 1295.
©BuZa, archief BZ, ingekomen codetel. Djakarta 1956
http://resources.huygens.knaw.nl/indonesischebetrekkingen1945-1969/Nederlands-indonesischeBetrekkingen1950-1963/Document/20076

Voor wat de Nederlandse houding in deze situatie betreft betekent dit m.i. dat dient te worden overwogen of het desondanks gewenst is elke actie onzerzijds achterwege te laten en aan te sturen op tijdwinst en de mogelijkheid met een nieuw kabinet in overleg te treden zoals door u is aangeduid in uw 110 d.d. 21 dezer aan Schürmann danwel of het aanbeveling verdient een voorlopige reactie te geven op de twee ontvangen Indonesische nota's.

Op grond van hieronder uiteengezette omstandigheden meen ik tot het laatste te moeten adviseren. Ik ga er daarbij van uit gelijk in uw 778 werd aangegeven dat het geen Nederlands belang is een diepgaand en verstrekkend conflict te doen groeien tussen Nederland en Indonesië. Het op scherpe wijze voor het hoofd stoten van het huidige bewind, hetwelk in mijn 1265 onwenselijk werd genoemd, zal niet alleen kunnen voortvloeien uit een eventueel scherp afwijzend antwoord op de nota's doch kan evenzeer het gevolg zijn van het te lang onbeantwoord laten van die nota's; dit geldt temeer nu reeds (overigens een door mij eerder toegejuichte maatregel) een brief aan de secretaris-generaal der VN werd gezonden en een woordvoerder van Buitenlandse Zaken dezer dagen een in scherpe bewoordingen gestelde afkeurende qualificatie gaf van het Indonesische unilaterale optreden. Ook al wordt het kabinet Harahap binnenkort demissionair (op val van het kabinet via aanvaarding van een of beide moties van wantrouwen moet m.i. niet worden gerekend), dan zal het toch nog geruime tijd duren voordat een nieuw kabinet zal zijn gevormd en zover op gang zal zijn gekomen dat daarmede over de Nederlands-Indonesische betrekkingen kan worden gesproken.

Voorlopig zullen wij dus nog wel te maken hebben met het kabinet Harahap. De recente uitlatingen van Anak Agung en Kasimo over de opzegging der verdragen en de daaraan verbonden implicaties ten aanzien van de betrekkingen geven blijk van een zekere realiteitszin. Het lijkt van belang zolang dit mogelijk is van deze nog aanwezige redelijkheid gebruik te maken. De mogelijkheid dat de sfeer rond de Nederlands-Indonesische betrekkingen verder zal verslechteren lijkt mij zeker aanwezig. Hoewel het juist is dat zich in de ontwikkeling van de Nederlands-Indonesische verhouding sedert de souvereiniteit meermalen (onder meer einde 1954) situaties hebben voorgedaan welke aanleiding gaven tot ernstige vrees voor het optreden van moeilijkheden voor Nederlandse burgers en belangen in Indonesië zonder dat uiteindelijk ernstige gebeurtenissen plaats hadden, moet nu toch wel in het oog worden gehouden dat door de unilaterale verbreking van de unieverhouding een nieuwe situatie is ontstaan. Het zou mij niet verwonderen als in deze dagen de gedachten neigen terug te gaan tot de periode welke volgde op de proclamatie der onafhankelijkheid op 17 augustus 1945. Masjumi-leider Jusuf Wibisono b.v. gaf van die neiging blijk toen hij, als antwoord op uitgeoefende kritiek inzake de opheffing van de Unie c.a. 22 dezer verklaarde dat hier sprake is van een revolutionair beleid der regering. Met de mogelijkheid dient rekening gehouden dat de revolutie-psychose onder aanmoediging van president Sukarno desnoods *pour besoin de la cause* zich ook meester gaat maken van de tot nu toe gematigd geachte politieke kringen.

Hoewel de huidige situatie geheel verschillend is van die der jaren 1945-1950 in die zin dat men in tegenstelling tot die periode thans meer te verliezen heeft en dus geneigd zal zijn voorzichtiger op te treden kan bij de maatregelen welke men ten opzichte van Nederlanders individueel of ten opzichte van de Nederlandse financiële en/of economische belangen mogelijk zal ontwerpen het eventuele optreden van de revolutie-psychose van betekenis zijn. In dit verband is mij opgevallen - ervan uitgaande dat *de Telegraaf* de woorden van Utoyo Ramelan juist heeft weergegeven - dat de ambassadeur in bijzondere missie tijdens een persconferentie zich op cynische wijze uitliet over de schandalige behandeling welke mevrouw Bouman heeft moeten ondergaan. De gehele gang van zaken in de processen Jungschläger en Schmidt uitlopende op de doodstrafeis tegen Jungschläger is er trouwens een illustratie van dat het 'revolutionaire element' in Indonesië geen wezenlijke tegenstand van de zijde der wankelmoedige gematigden ondervindt wanneer het gaat om anti-Nederlandse vergeldingsmaatregelen. Helaas moeten wij constateren dat het onverstandig zou zijn teveel te vertrouwen op de mogelijkheid van bescherming van onze landgenoten en belangen in

Indonesië door het bestaan van algemeen aanvaarde volkenrechtelijke gebruiken en regels noch op de invloed ten goede welke internationale interventie - indien daar althans een of meer bevriende mogendheden voor te vinden zouden zijn - zou kunnen hebben. De unilaterale verbreking van de unieverhouding heeft, voor zover ik hier kan nagaan, maar zeer weinig aandacht in de internationale wereld getrokken, laat staan tot openlijke afkeuring geleid.

Met deze feiten voor ogen lijkt het mij onontkoombaar dat de Nederlandse Regering zich in zoverre aanpast bij de gegeven realiteit dat althans de weg voor toekomstige regeling der betrekkingen op nieuwe en definitieve basis wordt opengehouden. Uitgaande van deze noodzakelijkheid lijkt mij thans het ogenblik gekomen handelend op te treden en niet te wachten tot het parlement de opzegging van verdragen op een of andere wijze zal hebben gesanctioneerd waardoor onze reactie sterker het karakter zal hebben van te zijn afgedwongen. Met vooropstelling van het feit dat ik mij zeer wel ervan bewust ben dat ik alleen vermag te overzien welke invloed de Indonesische situatie kan hebben op de ontwikkeling der betrekkingen en de hieronder aangegeven desiderata daarop zijn ingesteld zonder dat ik rekening kon houden met de mij onbekende gedachtenvorming welke in regerings- en politieke kringen in Nederland zich inmiddels wellicht heeft ontwikkeld, moge ik de volgende in grove trekken weergegeven gedragslijn suggereren.

Zo mogelijk uiterlijk maandag 27 februari wordt in antwoord op de Indonesische nota's d.d. 14 en 21 februari jl. bij nota medegedeeld dat de Nederlandse regering met grote teleurstelling heeft kennis genomen van het besluit van het Indonesische kabinet om zich uit de Unie terug te trekken en het Uniestatuut c.a. nietig te verklaren. Vervolgens zou in een korte formule een afkeurende qualificatie van dit unilaterale optreden kunnen volgen langs de lijnen als gevold door de woordvoerder van Buitenlandse Zaken in diens recente verklaring. In aansluiting hierop ware mede te delen dat de Nederlandse regering het besluit nam de hoge commissaris terug te roepen. Daaraan ware toe te voegen dat de Nederlandse regering niettemin de elders tot uiting gebrachte opvatting van de Indonesische regering deelt dat de bestaande vele en gecompliceerde betrekkingen tussen Nederland en Indonesië het gewenst maken dat de diplomatieke en consulaire behartiging dier betrekkingen wordt gecontinueerd. Nader overleg ten aanzien van de wijze en de vorm van die continuering te voeren te Djakarta of Den Haag zou kunnen worden voorgesteld.

Tot slot zou kunnen worden medegedeeld dat de Nederlandse regering zich voorstelt in een later stadium, wanneer de situatie meer overzichtelijk zal zijn, te onderzoeken op welke wijze de betrekkingen tussen Nederland en Indonesië definitief kunnen worden geregeld.